

Алла Атаманенко

ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УІТ В ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті розкривається процес вивчення діяльності Українського історичного товариства в історіографії. Пропонується авторська систематизація досліджень, що містять аналіз праці Товариства.

Ключові слова: Українське історичне товариство, історіографія, спеціальні дослідження, рецензії.

В статье раскрывается процесс изучения деятельности Украинского исторического общества в историографии. Предлагается авторская систематизация исследований, которые включают анализ работы Общества.

Ключевые слова: Украинское историческое общество, историография, специальные исследования, рецензии.

In the article the author examines the activities of the Ukrainian Historical Association in historiography. Proposes an author based system for classification of articles analyzing the work of UHA.

Key words: Ukrainian Historical Association, historiography, special studies, reviews.

Українське історичне товариство (далі – УІТ) сьогодні відоме як діяльністю та виданнями, так і науковим журналом «Український історик», що у 2010 р. відзначив 45-ліття. Статті журналу від 1964 р. індексуються на сторінках провідних американських реферативних видань, а діяльність УІТ та його публікації викликали зацікавлення у західних (як українських, так і неукраїнських) дослідників. До сьогодні проблема є недостатньо вивченою, що визначає актуальність її опрацювання. Крім того, вивчення поглядів на діяльність УІТ уможливило розуміння сприйняття УІТ та західної української історіографії пострадянською наукою.

Офіційною радянською історіографією журнал і Товариство кваліфікувались як «буржуазно-націоналістичні», але від середини 1980-х – з початку 1990-х рр. викликали зацікавлення в історіографії України. Вивчення згадок про УІТ і його журнал та осмислення висловлених дослідниками оцінок сьогодні є доволі актуальною науковою проблемою, розв'язання якої дозволить не лише визначити різні аспекти

оцінювання діяльності УІТ, а й запропонувати категорії досліджень, в яких було зроблено оцінки, розкрити підходи дослідників до аналізу праці Товариства, зокрема, виявити ті її аспекти, що в першу чергу привертали увагу вчених. Враховуючи, що головним джерелом для оцінювання діяльності УІТ були в першу чергу публікації на сторінках його журналу та інших видань, а також науковий доробок членів, спробуємо розглянути й твердження окремих дослідників у співставленні з іншими джерелами до історії Товариства. При цьому наголосимо, що аналіз досліджень, пов'язаних із вивченням діяльності УІТ та його членів, буде включати в першу чергу ті з них, що дають важливу інформацію для визначення стану вивчення історії Товариства.

Тематично праці можна поділити на кілька основних категорій: 1) синтети Україниського історіографічного процесу, що включають оцінку діяльності Товариства, змісту та значення публікацій «Українського історика» або інших видань УІТ, його окремих членів в контексті аналізу тогочасної історіографічної ситуації; 2) узагальнюючі спеціальні дослідження з історії Товариства або його журналу; 3) спеціальні дослідження, присвячені вивченню окремих напрямів діяльності УІТ чи тематики журналу «Український історик»; 4) рецензії на книжкові видання Товариства і на праці його членів, які подають оцінку його діяльності в цілому; 5) персональні праці, присвячені життю та творчості окремих дослідників – членів Товариства (в контексті дослідження найважливішими є праці, де розглядається внесок вчених у діяльність УІТ). Крім того, існує ряд бібліографій, які включають вибрану літературу про журнал «Український історик» та УІТ [5; 8; 6], а також покажчики публікацій журналу [39]. Одночасно при опрацюванні історіографії проблеми було застосовано хронологічний підхід.

В українській закордонній історичній науці у другій половині 1960-х – в першій половині 1970-х рр. появилось кілька *синтезів (іноді – тематичних) української історіографії*, більшість яких зверталася до проблем її совєтської гілки, але деякі охоплювали й аналіз доробку колег. У відносно невеликому за обсягом дослідженні О. Підгайного було відзначено публікації «Українського історика», присвячені вивченню проблеми української революції – статті, рецензії з проблеми. Особливо відзначено спеціальний том журналу з нагоди 50-ліття Української революції [51, с. 17]. В невеликому дослідженні О. Пріцака про тогочасний стан української історіографії УІТ згадується як заснована у 1964 р. наукова інституція, що видає україномовний журнал «Український історик». Недоліком видання дослідник

вважав його недостатню фінансову базу [52, с. 149], що загрожувало припиненням публікації.

Дослідник історії церкви та інших наукових проблем українського середньовіччя М. Чубатий проаналізував розвиток української історіографії, визначивши в ній п'ять основних генерацій, до двох останніх з яких належали члени УІТ. Називаючи деяких їх представників, дослідник наголосив на заслугі Л. Винара, котрий «дав почин до оснування Українського Історичного Товариства (1965) та до видавання журналу «Український Історик» [43, с. 45], наголосивши, що «ці два почини причиняться до нав'язання праці теперішнього покоління істориків, себто п'ятої генерації з чотирма попередніми» [43, с. 45]. Професор Українського католицького університету в Римі Петро Ісаїв, аналізуючи напрями розвитку української історіографії при характеристиці окремих течій державницького напрямку виокремив т.зв. «загальнонаціональну» або «немонархічну», до якої відносив як деяких галицьких вчених – М. Кордубу, І. Крип'якевича, М. Терлецького, так і вчених діаспори – М. Чубатого, О. Оглоблина, О. Прицака, І. Витановича, братів Любомира і Богдана Винарів та молодших істориків [24, с. 26]. Професор Акронського університету Т. Мацьків у дослідженні української історіографії розглянув українознавчі студії в американських і канадських університетах, а також згадав «Український історик» як одне з нечисленних видань, де друкувалися праці з історії України [50, с. 287-288].

Вже в часи української незалежності сучасному станові української історіографії було присвячено розвідку канадського дослідника О. Субтельного [53], в якій було зроблено спробу осмислити стан української історіографії на Заході та в ССРСР, докладно висвітливши різні складові її розвитку. В частині, присвяченій інституціалізації науки, він згадає організації та наукові установи, створені на Заході, зокрема в Північній Америці. Поруч із УВАН у США та НТШ в Америці, Європі та Австралії, згадає також УІТ та Інститут східноєвропейських досліджень ім. Липинського, відзначивши, що членство цих установ зменшується [53, с. 49]. Певною мірою протиставляючи названим установам УНІГУ (HURI) та KIUC, дослідник стверджував, що саме останні виводили українську науку з «гетта». Такий висновок, на нашу думку, базований на врахуванні значення діяльності українських наукових центрів при американському та канадському університетах, але не враховує значення діяльності УІТ та інших українських наукових установ на міжнародному рівні. Додамо, що подібні оцінки більшою мірою були характерними для «молодшого»

покоління вчених, які вважали, що лише інституційна інтегрованість в західне наукове середовище уможливило наукову працю.

Одним з перших досліджень в українській постсовєтській історіографії, що мала узагальнююче та методологічне значення для розвитку історичної науки стала стаття киянина С. Білоконя «Чи маємо ми історичну науку», опублікована в «Літературній Україні» 10 січня 1991 р. Розміркування, висловлені в ній, автор частково озвучив у доповіді в Ратгерському університеті в березні 1990 р., а також на сторінках «Українського історика» [7]. Називаючи головні проблеми розвитку совєтської та постсовєтської історіографії, автор стверджує як загальновідомий факт перехід центру українознавчих студій поза територію України завдяки працям О. Оглоблина, Л. Винара, Т. Гунчака, О. Прицака, О. Субтельного та інших в роки холодної війни та застою [7, с. 144].

З розвитком співпраці між материковими та діаспорними науковцями збільшилася й кількість досліджень, в яких осмислювались діяльність УІТ та його журналу. Сприяла цьому процесові й низка конференцій як опосередковано, так і спеціально присвячених «Українському історика» чи УІТ, а також спеціальні сесії з проблем діаспори під час конгресів МАУ чи зініційовані УІТ міжнародні конгреси українських істориків [42, с. 99-100]. Позитивна оцінка діяльності УІТ та організованих ним міжнародних історичних конгресів в Україні, які стали місцем зустрічі вчених з усіх регіонів та діаспори, була дана визначним львівським дослідником Я. Ісаєвичем [23, с. 21].

Узагальнення та оцінки діяльності УІТ або його окремих представників подано у *підручниках з української історіографії*. Щоправда, у практично першому з написаних за часів незалежності відсутні узагальнення про творчість вчених діаспори, але згадується їх внесок в опрацювання певних тематичних напрямів. Зокрема, згадано діяльність члена УІТ Дж. Мейса по поширенню в США знань про Голодомор в Україні [31, с. 471], а також відзначено появу в Україні в першій половині 1990-х років наукових досліджень І. Лисяка-Рудницького та О. Субтельного [31, с. 497], М. Богачевської-Хом'як [31, с. 511] та ін.

У відомому історіографічному синтезі Ірини Колесник [30] в контексті аналізу загальнонаукового розвитку розглядаються точки зору на історичний процес та окремі дослідження вчених українського зарубіжжя, в тому числі й членів УІТ – О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, С. Горака, Л. Винара, Т. Мацькова та ін. Позитивно оцінює дослідниця розвиток в історіографії діаспори окремих наукових напрямів – зокрема, грушевськознавства [30, с. 88] (підкреслено, що

«суто специфічним для української історіографії (особливо на Заході) було виникнення такої синтетичної галузі, як *грушевськознавство* [підкреслення І. Колесник. – А.А.], яке органічно поєднувало інтелектуальну і соціальну історію науки, принципи біографістики, джерелознавства, археографії тощо» [30, с. 88]), внесок у розбудову джерельної бази історіографічних досліджень, в опрацювання теоретико-методологічних наукових проблем (зокрема, визначення та змісту поняття «історіографія» [30, с. 90]), особливості мови науки [30, с. 90-91], докладно розглянуто погляди на розвиток дисципліни О. Оглоблина [30, с. 104-106], М. Чубатого [30, с. 106-112], О. Субтельного [30, с. 113-119].

Значну увагу вивченню різних аспектів діяльності УІТ приділив київський дослідник Я. Калакура. Про УІТ і працю його членів він згадує у підручнику «Українська історіографія. Курс лекцій» [25], зазначаючи, що в умовах «холодної війни» історики діаспори зберігали і приумножували національні традиції української історіографії, відстоювали самобутність і окремішність наукової схеми історії українського народу, опрацьованої М. Грушевським і модернізованої О. Оглоблиним, створили наукову школу української історіографії в діаспорі, Українське історичне товариство, заснували часопис «Український історик» [25, с. 13]. Дослідник характеризує доробок окремих членів Товариства, подав загальну характеристику розвитку історіографії в діаспорі в 1960-х – 1980-х роках, стверджуючи, що вчені опрацьовували актуальні проблеми історії України, на основі модерних методик досліджень, тогочасних історіософських течій, насамперед постпозитивізму, соціологічної історії, конструктивізму, неоромантизму тощо [25, с. 373]. Автор докладно розглянув діяльність УІТ, стверджуючи, що за ним залишалася провідна роль у нарошуванні знань, розв'язанні дискусійних проблем [25, с. 373].

Я. Калакура наголошує на значенні грушевськознавства та розглядає місце у його розвитку засновника течії Л. Винара, а також О. Домбровського, І. Витановича, М. Андруска та ін. Характеризуючи здобутки істориків діаспори у збагаченні джерельної бази дослідження історії України, автор говорить про значення наукового доробку Т. Гунчака, В. Косика, Т. Мацькова, О. Прицака та інших членів Товариства. Розглядає автор і деякі дискусії, які виникали в історіографічному середовищі, зокрема між І. Лисяком-Рудницьким та О. Прицаком і І. Решетарем щодо періодизації українського національного руху [25, с. 377-378]. При характеристиці основних здобутків у різних наукових напрямках автор згадує праці о. О. Барана, Л. Винара, І. Ви-

тановича, О. Геруса, О. Домбровського, В. Дубровського, М. Ждана, А. Жуковського, М. Єремїва, І. Каменецького, Т. Мацькова, М. Міллера, І. Назарка, О. Оглоблина, Я. Пастернака, О. Прицака та інших членів УІТ. Важливим є загальний висновок дослідника про роль УІТ, «Українського історика» та інших наукових інституцій в діаспорі для розвитку української історіографії та сприянні її інтеграції у світову історичну науку [25, с. 380]. Вчений в низці узагальнюючих досліджень статейного формату також звертався до вивчення історії Товариства та його журналу в розвитку історіографії, відзначаючи домінуючу роль останніх у консолідації українських істориків на Заході, ролі «Українського історика» в обороні національних традицій української історіографії, вклад УІТ у розвиток національної історіографічної школи, аналізував джерелознавство у дослідницькій діяльності членів УІТ тощо [29; 26; 27; 28].

Вдалу спробу визначення місця УІТ в українській історіографії зробив також чернівецький дослідник Юрій Макар [33; 32]. Він став організатором осередку Товариства при Чернівецькому національному університеті та низки наукових конференцій з нагоди річниць УІТ та його журналу, а також редактором тематичних збірок, присвячених Товариству, співредактором «Українського історика». Ю. Макар одним із перших в Україні підтримав ідею Л. Винара та його колег щодо потреби організації міжнародних конгресів українських істориків, перший з яких відбувся саме в Чернівецькому університеті.

Значний внесок в опрацювання здобутків української закордонної історичної науки й осмислення процесів, які в ній відбувалися, зробив киянин Олексій Ясь. Він проаналізував різні аспекти творчості окремих дослідників, зробив бібліографічні огляди деяких періодичних видань, розглянув різні аспекти державницького напрямку [44; 45], проблему наукових поколінь та організації наукової праці [47], спробував доповнити образ української зарубіжної історіографії на основі рефлексій її представників [46] тощо. В його статтях зроблено вдалу спробу окреслити загальну історію розвитку української історіографії поза Україною та з'ясувати фактори, що на неї впливали. Цікавою є спроба О. Яся узагальнити зміни образу української зарубіжної історіографії, окресливши чотири основні фази його трансформації в уявленні материкових істориків.

Розробка теоретичних аспектів української історіографії також призвела до посилення уваги до творчості представників наукових шкіл та напрямів, поширених на межі ХІХ – ХХ століть, в тому числі і в контексті збереження державницької історіографічної традиції в

українській зарубіжній історичній науці ХХ ст. В працях з характеристикою народництва та державництва, а також при вивченні різних аспектів творчості та діяльності М. Грушевського згадувався й науковий доробок членів УІТ [36; 37; 38]. Методологічні засади української, в тому числі й діаспорної, історіографії з аналізом впливів німецької філософії на розуміння концепції (схеми) української національної історії у її співвідношенні з всесвітньою історією розглянув історик і політолог В. Потульницький [40]. Внесок членів УІТ (К. Біди, Л. Винара, Т. Гунчака, І. Лисяка-Рудницького, Т. Мацькова, О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, О. Прицака, О. Субтельного та ін.) у визначенні становища історіографії в Україні та поза нею визначив київський дослідник В. Головка [17; 16; 18]. Він же розглянув внесок Л. Винара та інших членів Товариства у визначення поняття «історіографія» [19]. Значення УІТ в контексті перспектив вивчення україніки НБУВ розглядалося О. Супронюк [41].

Інформація про архівні фонди УІТ нещодавно була включена в загальний аналіз архівних збірок еміграції та діаспори в докладній монографії Марини Палієнко [34], а також у кількох ґрунтовних статтях дослідниці [35]. Колекція УІТ у фондах Інституту дослідження української діаспори Національного університету «Острозька академія» та архівні матеріали УІТ розглядалися також в кількох публікаціях автора [4; 1; 2; 3].

Узагальнюючі праці про УІТ та його журнал переважно були написані членами Товариства і мали значною мірою ювілейний, іноді – історико-мемуарний характер, але в них завжди згадувався доробок УІТ та основні напрямні його журналу. Поява таких публікацій була пов’язана, з одного боку, з потребою ознайомити з діяльністю Товариства його членів та українську громаду, з іншого – з потребою осмислити зроблене та накреслити нові плани. Ще однією причиною появи таких публікацій було усвідомлене прагнення зафіксувати історію Товариства і зберегти її для майбутніх дослідників. Діяльність УІТ та інформація про публікації і розвиток його журналу висвітлювалися також на сторінках інших українських та неукраїнських періодичних видань.

Значна кількість таких досліджень написана засновником «Українського історика» та ініціатором створення УІТ Л. Винаром [9; 14], який намагався висвітлити як початки видання журналу, так і створення Товариства, охарактеризувати склад його Ініціативної групи, дати загальну характеристику діяльності в контексті тогочасного стану наукових досліджень. Л. Винар та інші дослідники також намага-

лися визначити складові співпраці Товариства з УВАН у США [13; 21; 20] та іншими науковими установами.

Кожен ювілей журналу чи Товариства відзначався низкою публікацій [12; 11; 10; 15]. В них автори не лише коротко подавали характеристику діяльності Товариства та значення його журналу, а й аналізували розвиток історіографії в діаспорі та Україні. Крім узагальнень здобутків УІТ, зроблених Л. Винарем, докладні підсумки праці Товариства підводили інші дослідники. Підсумки за 25 років підвів О. Домбровський [48; 49], який коротко подав історію УІТ до 1988 р., розглянув основні методи та напрямні праці, стисло охарактеризував структуру Товариства, згадав про участь його представників у Міжнародних історичних конгресах, співпрацю з Американською історичною асоціацією та інші конференції. Стисло охарактеризував він і видавничу діяльність УІТ: монографічні дослідження, книжкові серії та «Історичний атлас України», а завершив свій короткий історичний огляд сподіванням на початок співпраці між істориками України і діаспори. Україномовну версію цієї статті було опубліковано в журналі Організації Оборони Чотирьох Свобод України (ООЧСУ) «Вісник» [22].

Отже, аналіз історіографії проблеми продемонстрував, що найактивніше досліджувалась видавнича діяльність УІТ та тематика журналу «Український історик». Загальний аналіз діяльності Товариства переважно здійснювався в ювілейних узагальненнях, зроблених його членами, що обумовлювало мемуарний «відтінок» таких публікацій.

Джерела та література:

1. Атаманенко А. Джерела до історії Українського Історичного Товариства / А. Атаманенко // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: Збірник наукових статей. – Чернівці, 2005. – Ч. 3. – С. 289–294.
2. Атаманенко А. Джерела до історії Українського історичного товариства: бюлетень й обіжні листи / А. Атаманенко // Матеріали до історії Українського історичного товариства / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк, Острог, 2006. – С. 12–33.
3. Атаманенко А. Джерельна база дослідження діяльності УІТ / А. Атаманенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки / Гол. ред. І. Пасічник, Л. Винар, відп. ред. В. Трофимович. – Острог, 2007. – Вип. 8. – С. 391–406.
4. Атаманенко А. Колекція Українського Історичного Товариства в Інституті досліджень української діаспори при Національному університеті «Острозька академія» / А. Атаманенко // Особисті книжкові колекції та

особові фонди діячів української діаспори в бібліотеках і архівах України. Збірник матеріалів конференції / Укл. Н.В. Казакова, О.О. Мастіпан. – К., 2004. – С. 44–50.

5. Бібліографія бібліографій «Українського історика» [Упор. Л. Сакада] // УІ. – 1999. – Ч.1. Показчик змісту за роки 1963 – 1997. – С. 23–24.

6. Бібліографія праць про УІТ та журнал «Український історик» // Винар Л., Атаманенко А. Українське історичне товариство: сорок років діяльності (1965 – 2005). Видання з нагоди Третього Міжнародного конгресу українських істориків (Луцьк, 17 – 19 травня 2006 р.) / Ред. Ю. Макар. – Нью-Йорк; Острог, 2006. – С. 99–108.

7. Білокінь С. Про становище історичної науки в Україні / С. Білокінь // Український історик. – 1990. – Ч.1-4. – С. 138–144.

8. Вибрана бібліографія праць про «Український історик» // Винар Л. «Український історик»: сорок років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Українське історичне товариство, Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – С. 402–409.

9. Винар Л. «Український історик»: сорок років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Л. Винар. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет «Острозька академія», 2003. – 421 с.

10. Винар Л. Двадцятьліття «Українського історика» і завдання українських істориків / Л. Винар // Український історик. – 1983. – Ч. 2-4. – С. 5–24.

11. Винар Л. Думки про «Українського історика» і сучасний стан української історичної науки / Л. Винар // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С. 5–29.

12. Винар Л. З перспективи десятих років «Українського історика». 1963 – 1973 / Л. Винар // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С. 5–28.

13. Винар Л. Співпраця Українського історичного товариства з Українською вільною академією наук у США / Л. Винар // Вісті УВАН. – Нью-Йорк, 1970. – Ч.1. – С. 58–59.

14. Винар Л. Українське історичне товариство. 1965–2000. Статті і матеріали / Л. Винар / Чернівці: Литаври, 2000. – 126 с.

15. Винар Л. Українське Історичне Товариство: Генеза і рання діяльність (Замітки основника УІТ) / Л. Винар // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С. 11–52.

16. Головка В. Історична наука УРСР в оцінках діаспорної історіографії (кінець 1920-х – перша половина 1980-х рр.) / В. Головка // Історія та історіографія в Європі. – К., 2003. – Вип.1/2. – С. 43–52.

17. Головка В. Історіографія кризи історичної науки / В. Головка. – К.: [б.в.], 2003. – 227 с.

18. Головка В. Криза української історичної науки: саморефлексія діаспори / В. Головка // Збірник наукових праць «Південний архів» (історичні науки) / Мін. освіти і науки України, Херсонський державний педагогічний ун-т, Історичний факультет. – Херсон, 2000. – Вип. III. – С. 9–16.

19. Головка В.В. Категорія «історіографія» в українській історичній науці в діаспорі / В. Головка // Категоріальний апарат історичної науки. Хар-

ківський історіографічний збірник / Харківський національний ун-т ім. В. Каразіна. – Х., 2000. – Вип.4. – С. 44–47.

20. Домбровський О. «Український Історик» на фоні взаємовідносин між УІГ і УВАН / О. Домбровський // Вісті УВАН / Українська Вільна Академія Наук у США. Ред. О. Домбровський. – Нью-Йорк, 2004. – Ч.3. – С. 164–169.

21. Домбровський О. До історії відносин між УВАН, УІГ і НТШ / О. Домбровський // Вісті УВАН. – Нью-Йорк, 2000. – Ч.2. – С. 27–44.

22. Домбровський О. Українському Історичному Товариству – чверть століття / О. Домбровський // Вісник. Квартальник літератури, науки, мистецтва і суспільно-політичного життя. – 1988. – Рік XLIV. – Ч.2. Літо. – С. 91–100.

23. Ісаєвич Я. Українська історична наука: організаційна структура і міжнародні контакти / Я. Ісаєвич // Українська історіографія на зламі XX і XXI ст.: здобутки і проблеми. – Львів, 2004. – С. 7–23.

24. Ісаїв П. Причини упадку української держави в княжі і козацькі часи (вклади на УКУ) / П. Ісаїв. – Рим: [б.в.], 1955. – 198 с.

25. Калакура Я. Українська історіографія. Курс лекцій / Я. Калакура. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.

26. Калакура Я.С. «Український Історик» в обороні національних традицій української історіографії / Я. Калакура // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С. 90–107.

27. Калакура Я.С. Вклад «Українського Історика» в розвиток української національної історіографічної школи / Я. Калакура // Українознавство в розбудові держави: Матеріали щорічної науково-практ. конференції 14-16 жовтн. – Кн.1. – 1993. – К., 1994. – С. 154–156.

28. Калакура Я.С. Джерелознавство в дослідницькій діяльності Українського Історичного Товариства / Я. Калакура // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С. 53–56.

29. Калакура Я.С. Українські історики на шляху до соборності національної історіографії / Я. Калакура // Вісник Київського національного університету. Історія / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – Вип. 54. – С. 10–14.

30. Колесник І. Українська історіографія (XVIII – поч. XX століття) / І. Колесник. – К.: Генеза, 2000. – 256 с.

31. Коцур В.П. Історіографія історії України. Курс лекцій / В.П. Коцур, А.П. Коцур. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 519 с.

32. Макар Ю. «Український історик» і українська історична наука / Ю. Макар // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Історичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці, 2003. – Вип. 173-174. – С. 19–29.

33. Макар Ю. Українське Історичне Товариство і розвиток науки в Україні / Ю. Макар // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С. 171–176.

34. Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля архівних колекцій) / М. Палієнко / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Темпора, 2008. – 687 с.

35. Палієнко М. Українські архівні осередки в Північній Америці / М. Палієнко // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Ч.6 (7): Збірка наукових праць та спогадів пам'яті відомого вченого-історика, доктора історичних наук, професора Володимира Сергійовича Замлинського. У 2-х ч. – Ч.2. – К., 2001. – С. 253–265.

36. Пиріг Р. Грушевськознавство: стан і перспективи розвитку / Р. Пиріг // Український історичний журнал. – 1996. – №5. – С.71–83.

37. Пиріг Р. Ідейно-політичні підстави компромісу Михайла Грушевського з більшовицькою владою / Р. Пиріг // Український історичний журнал (далі УІЖ). – 2006. – №5. – С.4–19.

38. Пиріг Р. Проблеми підготовки наукової біографії Михайла Грушевського / Р. Пиріг // УІЖ. – 2005. – №4. – С.178–189.

39. Показчик змісту за роки 1963 – 1997 // УІ. – 1999. – Ч.1. – 174 с.

40. Потульницький В.А. Українська і світова історична наука: Рефлексії на межі століть / В.А. Потульницький // УІЖ. – 2000. – №1. – С. 3–21; №2. – С. 27–47; №3. – С. 22–44; №4. – С. 20–37.

41. Супронюк О. Зарубіжна україніка в НБУВ: перспективи дослідження / О. Супронюк // Бібліотечний вісник. – 2007. – С. 3–5.

42. Сухий О. Історіографічні дослідження / О. Сухий // Українська історіографія на зламі XX і XXI ст.: здобутки і проблеми. – Львів, 2004. – С. 95–106.

43. Чубатий М. Українська історична наука (її розвиток і досягнення) / М. Чубатий. – Філадельфія, 1971. – 52 с.

44. Ясь О. Державницький напрям в українській історіографії першої третини XX ст.: становлення, формування, вплив / О. Ясь // Історія українського середньовіччя: Збірник наук. праць. У 2-х част. – Ч.1. – К., 1995. – С. 111–133.

45. Ясь О. Державницький напрям української історіографії та його інтелектуальна спадщина / О. Ясь // Історіографічні дослідження в Україні. – К., 1999. – Вип. 7. – С. 287–313.

46. Ясь О. Українська зарубіжна історіографія 1945 – 1991 рр. у світлі рефлексій її репрезентантів / О. Ясь // Ейдос. Альманах теорії та історії. – К., 2005. – Вип.1. – С. 333–357.

47. Ясь О. Українська зарубіжна історіографія 1945 – 1991 рр.: проблема поколінь та організація дослідницької праці / О. Ясь // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Число 5. Історіографічні дослідження в Україні. – Вип.10. У 2-х частинах. Збірка наукових праць на пошану академіка НАН України В.А. Смолія. – К., 2000. – С. 352–391.

48. Dombrowsky O. The Ukrainian Historical Association is twenty-five years old / O. Dombrowsky // The Ukrainian Heritage in America. Ed. W. Dushnyk, N. L. Fr-Chirovsky. – New York: Ukrainian Committee of America, 1991. – P. 603–607.

49. Dombrowsky O. The Ukrainian Historical Association is twenty-five

years old / O. Dombrowsky // The Ukrainian Quarterly. – 1988. – Vol. XLVII. – No.2. – P. 138–147.

50. Mackiw T. Ukrainian Historiography Past and Present / T. Mackiw // The Ukrainian Quarterly. – 1984. – Vol.XL. – No.3. – P. 269–288.

51. Pidhainy O. Ukrainian Historiography and the Great East-European Revolution: A Propos of Symonenko's Polemics / O. Pidhainy. – Toronto; New York: New Review Books, 1968. – 36 p.

52. Pritsak O. The Present State of Ukrainian Studies / O. Pritsak // Canadian Slavonic Papers. – 1972. – No.2. – P. 139–152.

53. Subtelny O. The Current State of Ukrainian Historiography / O. Subtelny // Journal of Ukrainian Studies. – V. 18. – No.1-2 (Summer-Winter 1993). – P. 33–54.